

Fábri Péter:

Z R Í N Y I

Históriai játék három részben

Minek nevezzük az alább következő darabot?

Ez a játék: kísérlet egy magyarul nem létező műfaj megteremtésére. A ma hagyományosnak nevezett színházi eszközökkel előadni képtelenség. Bár nem zenés műről van szó, a verses szöveg és a kórusjelenetek a szövegritmust kiemelő és koreografált mozgást alkalmazó előadásmódot igényelnek. *A szerző úgy tett, mintha a magyar színpadon is kialakult volna a históriás énekből lett dráma, úgy, mint pl. a japán kabukiban.* Erőteljes, kontúros ritmusú magyaros versformák felhasználásával írta meg ezt a naív hangú, népi játékot, melyben sok a narráció és ez az egész darabnak *vásári bábjáték* jellegét kölcsönöz. A cselekmény a költő és hadvezér Zrínyi utolsó néhány évével foglalkozik, de úgy, mintha a történetet kuruc vitézek játszanák el a Rákóczi-felkelés idején egy táborban. A kórusjelenetek (pl. a török támadás vagy Zrínyivár építése) lényegében ritmikus szövegmondással kísért táncbetétek.

Megjegyzés a versformáról

Ez a játék felező tizenkettesben, ú.n. magyar alexandrinban íródott, de, túl a 2. rész két gyerekdal-betétjén, a szerző néhol egyéb versritmusokat is használ. Ezeknek érvényesülése az összhatás szempontjából alapvetően fontos. Hangszerkíséréssel - lehetőleg ütőhangszerekkel - tanácsos kiemelni őket. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért azokon a helyeken, ahol új ritmusképlet kezdődik, az első új ritmusú sor előtt "!" jel található.

Ilyen ritmusok: Montikukuli hadának vonulása az 1. részben. Képlete: 5/5/2 (tititi-táti, tititi-táti, tátá). Ugyanez a ritmus tér vissza az első és a második rész fináléjában is. Az első részben Zrínyivár építése: 4/4/4 (tátitáti, tátitáti,tátitátá), a második részben a törökök beözönlése: 3/3/3/3 (tátiti, tátiti, tátiti, tátiti); a harmadik részben Zrínyi imája: 7/5 (tátitáti tátitá, tátitáti tá).

Személyek a megszólalás sorrendjében:

Énekmondó

Lipót császár

Követ

II. Rákóczi György erdélyi fejedelem

Zrínyi Miklós horvát bán

Mária Zsófia, Zrínyi felesége

Puchheim, osztrák generális

Montikukuli, osztrák generális

Kemény János, erdélyi fejedelem

Vitnyédi, Zrínyi bizalmasa

Kórus

Kanizsai pasa

Dervisek

Gyerekek

I. török vezír

II. török vezír

III. török vezír

IV. török vezír

Köprüli Ahmed, török nagyvezír

János Fülöp, mainzi érsek

További szereplők:

Császárné

Köprüli Mohamed, török nagyvezír

Török és keresztény katonák, követek

Hohenlohe, birodalmi generális

Első rész

Énekmondó: Tiszt urak, figyelmet, legények, figyelmet,
szerény játékunkhoz kérünk engedelmet.
Már a földre hosszabb árnyékok hajolnak,
ideje van most az emlékező szónak.

Fönt az égi fátyol lett sötét bársonnyá,
lent a hegyek-völgyek: alvó szépasszonnyá.
Fönt csillagok gyúlnak, felhők összebújnak,
lent mécsfények gyúlnak, szívek összebújnak.

Égről a madarak fészkeikbe térnek,
erdőkben a vadak nyugovóra térnek,
ha kik úton vannak, léptet gyorsan mérnek,
ha kik házban vannak, gyertyafénybe néznek.

Magasabbról csúsznak lefelé a dombok,
sűrűbben ülnek az ágakon a lombok,
orcáját a Nap már mossa nagy vizekben,
csönd ül már a tájon, csönd ül mindenekben.

Csőnd ül mindenekben, csak a szavunk csendül,
csak a szavunk csendül, csak a koboz pendül,
Zrínyi Miklós bánról zendül most az ének,
életét-halálát eljátsszuk most néktek.

Nem játékból játsszuk; okulásul játsszuk.
Most, hogy új vész híre szép hazánkon átfut,
most, hogy összegyűltünk Rákóczi hadában,
Rákóczi Ferencnek kuruc táborában.

Fiókáját a sas röpködni tanítja,
ott szállong előtte, röptét kanyarítja,
neki-nekilendül, elhagyja és hívja,
bejárando útját előre megírja;

éppen azonképpen előd az utódot
harcolni okítja, mutat neki módot,
vitézi szép hírért, Istenért, hazáért,
miképp verekedjék maga igazáért.

Mindezekről én most nem is szólok többet,
játékunkból úgyis érthettek majd többet.

Lássátok tehát a játszókat egyenként,
s bemutatom őket, illendő tisztémként.

Ez itt Zrínyi Miklós, Horvátország bánja,
magyarok vezére, egünk ragyogása;
az ott Habsburg Lipót, osztrákok császára,
magyarok királya, országunk romlása.

Szigeti Zrínyi volt Zrínyi Miklós öse,
dédapjánál hírben nem kevesebb ő se,
nem hiányzott nála ész se és erő se,
mindkettő egyazon szent zászlónak hőse.

Ez itt Zrínyi Miklós embere, Vitnyédi:
szavát is, tettét is Zrínyiéhez méri;
az Montikukuli, osztrákok vezére,
Zrínyi vezér-társa, de fő ellensége.

Ez itt János Fülöp, ki is mainzi érsek,
tisztelője Zrínyi hírének-nevének;
az ott Johann Puchheim, osztrák generális,
szenvedti tetteit ország is és bán is.

Ez itt Zrínyi Miklós hites felesége,
Mária Zsófia asszony szép személye;
az ott Hohenlohe generális, német:
okozott Zrínyinek sok bajt, nehézséget.

Ezek a törökök. Köprüli Mohamed:
Erdély végromlását e vezér hozta meg.
Mellette a fia, nagy Köprüli Ahmed,
harccal magyaroktól sok szép várat vett meg.

Lesznek még számosan a játszó személyek,
végbeli vitézek, basák, beglerbégek,
jancsárok, követek, kis urak, nagy urak,
francia, spanyol és némethoni hadak.

Volt mert Magyarország sétáló palota,
járt benne idegen hol ide, hol oda,
s menekült a magyar hol arra, hol erre
- el is jutott végül cseberből vederbe.

Kezdetét amikor históriánk veszi,
magyarok hazáját fene sárkány eszi:

épp hatvanat írtak ezerhatszáz fölött,
a tündér Erdélybe betört volt a török.

Láthatjátok itten vezérünk nagyapját,
hős Rákóczi Györgyöt, Erdélyország napját,
kitől török, német féltette hatalmát,
s kit őrzőként tisztelt magyar, oláh, dalmát.

Íme dúlva dúl a szászfenesi csata,
vív a fejedelem, szikrát hány a vasa,
vérkataraktákat törökökből fakaszt,
mint gyümölcsöt ágról, életeket szakaszt.

Erdély romlásának híret veszi Zrínyi,
s okosan Kanizsát kezdené már vívni,
hátha így elvonva a török figyelmét,
megsegíthetné még Erdély fejedelmét.

S jószerecse segít: lőportorony robban,
s láthatjátok Zrínyit máris az ostromban;
csakhogy Lipót császár, e varangyos béka
követével üzen:

Lipót: Fontosabb a béke!

Énekmondó: Lohol már a követ, lohol lóhalálba,
Kanizsa alá, a Zrínyi táborába,
s ott Zrínyi Miklóshoz ilyen szavakat szól:

Követ: Engedelmeskedjél, ahogy a parancs szól!

Azt üzeni néked osztrákok császára,
osztrákok császára, magyarok királya:

Lipót: Ne uszítsd, ne bősítsd ránk a török hordát,
maga bűneiért lakol Erdélyország!

Nem tudok én mostan háborúba szállni,
mikor Nyugat felől megtámadhat bárki!
Franciák Lajosa lesi az alkalmat,
lássa csak gyengülni nyugati hadamat!

Mi közöm Erdélyhez? Büszke fejedelme
országom érdekét sohasem tisztelte!
Még a törökkel is inkább lepaktálna,
lehetne csak ő a magyarok királya!

Énekmondó: Mit felelt rá Zrínyi, mindjárt meghalljátok,
de közben magatok szemével lássátok,
Erdély fejedelme milyen egyezséget
kínál a töröknek, s rajt, véres pecsétet!

Ezt az egyezséget nem írják pennával,
írják rettenetes bajvívó szablyával,
ezt az egyezséget könnyű megérteni,
így s úgy magyarázni sosem fogja senki!

Lám, még mindig dül a szászfenesi csata,
vív a fejedelem, szikrát hány a vasa,
egymaga levágott tizenhét törököt,
s mikor körülvették, nem inalt, nem szökött!

Méltó életéhez méltó volt halála,
s letört vele Erdély utolsó virága.
De talált a török nagyobb ellenfélre:

Rákóczi: Zrínyi Miklósban van hazánk reménysége!

Haldokló szavammal parancsolom nektek:
őt kövessétek csak, s véle el nem vesztek!
Sziget a magyarság, végeken élt mindig,
s ott harcoltak mind e végeken a Zrínyik.

Most, hogy már lelkemet Istennek ajánlom,
ti sorsotok az ő kezébe ajánlom,
szabadítástok az ő kezéből várom
- lehullik még rólunk ez a kettős járom!

Lehullik, mint lehull rólam most az élet,
s testem már a földé, lelkem Istené lesz.
Zrínyit kövessétek! Más mindenki megcsalt!

Énekmondó: És a fejedelem lehanyatlott s meghalt.

S Zrínyi a követnek megfelelt ekképpen:

Zrínyi: Mondd meg a Felsőnek: országait védem,
amikor támadok! Szeretném a békét,
de nem én, a török szakasztotta végét!

Felső parancsának ellen mégsem állok,
Kanizsa alól most táboromból szállok,

őreá esküdtem, néki vagyok grófja,
kívánom, hogy Isten nálam jobban óvja!

Ki hihetné, hogy a Felség nem akarja,
hogy boldogan éljen sok szegény magyarja?
Ki hihetné, hogy nem óvó apánk int most,
engem, a békétlen, konok Zrínyi Miklóst?

Ki hihetné, hogy tán félelemből mondja,
hogy a béke néki most fontosabb gondja?
Hiszem, hogy tetteit bölcsesség vezérli,
hiszen szent életét népeiért éli!

Azért most hagyom hát, hadd dúljon a török,
ítéletképp pálcát fölötte nem török,
mert dúlása is a Felség akaratja:
miért is fakadnék ellene panaszra?

A Felség tervein át én úgysem látok,
hadvezér vagyok csak, nem vagyok én látnok,
néki tudnia kell, mit miért parancsol,
s nem fontos, mit értsek ily furcsa parancsból!

Nagy hős volt Akhillész, s mint Homérosz írja,
harc nélkül életét mégis hosszan bírta.
Most tehát példáját magam is követem,
bosszuló angyalom nyomát nem követem!

Megyek Csáktornyára, ott várok az őszre,
török helyett lövök szarvasra és őzre,
s várom, a Felségnek mikor jön parancsa
- nem táborba szállni, nem békétlen harcra;

hanem hogy váram is adjam a töröknek!
Mert ők, mint kősziklák, lefelé görögnek,
s mint a gördülő kő, meg ha nem állítják,
sodor egyre mindent, amit útjában lát,

fát, virágot, bokrot, szőlőt és gizgagt,
állatot és embert, hamisat és igazt,
úgy sodor el minket nemsoká a török,
mert ő is, mint szikla, csak előre görög!

Várom, kelletik-e véres lobogómba

török holdat szőni, s járni bugyogóba,
hímzett szép kaftánba,, patyolat turbánba',
s kell szabad létemre járni rabruhába!

Énekmondó: Ekképp szólott Zrínyi császár követéhez,
s hazatért várába hú feleségéhez.
Mária Zsófia asszony várva várta,
mégsem örült, hogy ily hamar otthon látta:

Mária Zsófia: Egyik szemem sír, a másik szemem nevet,
szerelmetes uram, be ne mocskold neved!
Örülök, hogy ilyen hamar itthon látlak
- de miképp vetettél véget a csatáknak?

Győzelemből hozzám nem így szoktál térni,
bőrödbe is alig szoktál akkor férni,
örülsz, mint egy gyermek, s épp ettől vagy férfi:
férfinak mert dolga hazájáért élni.

S most csak bújsz itt hozzám, szavadat se hallom,
meg csak nem futottál a töröktől vajjon?

Zrínyi: Megfutottam én, de nem a török kerget:
csatáimból haza császárom rendelget!

Nyugodtabb a szívük minden veszteseknek,
vesztése vagyok mert saját helyzetemnek!
Szabad ember volnék, holtomig harcolnék,
nem nézném tétlenül, hogy, pusztul a pór nép!

Hogy pusztul a pór nép, hogy pusztul az ország,
miképp irányítják háromfelől sorsát!
De szabad nem vagyok, kötelmeim kötnek,
- innen is, onnan is kétségekbe löknek!

Horvátország bánja, gróf, titkos tanácsos
- mire adjak hát a császárnak tanácsot?
Hisz ő a töröktől nyugton lenni vágyna,
néki Magyarország csak egy messzi bástya!

Néki béke kell a végeken, nem harcok,
felőle vehet a török rajtunk sarcot;
ő Nyugatra néz, hol francia Lajosnak

hadai országa határán tapodnak!

Egyik is keresztény, másik is keresztény,
s mi vagyunk a Krisztus harcaik keresztjén,
mert amíg egymástól tart e két hatalmas,
addig hagynak itt a töröknek hatalmat!

Mária Zsófia: Ha ez így van, uram, ne gondolj a gonddal,
békülj meg magad is a török félholddal;
ha ő előbb császár, mintsem magyar király,
jó magyarjaira úgyis tudjuk, mi vár!

Hazájuk kik védik, mondja békétlennek:
téged is már hányszor nevezett ő ennek!
Maradj tehát itthon, szépítsd palotádat,
s feledd el, feledd el háromszor hazádat!

Énekmondó: De már erre Zrínyi igen keseredék,
mindazonáltal ő kétségben nem esék,
érezte, vele van hitese felesége,
parancsolhat néki bármit öfelsége!

S ha Kanizsát nem is támadta azontúl,
tudta, hogy reá néz az egész Dunántúl;
ki is kicsapott hát egy-egy török várra,
s az ellen támadtát mindig készen várta.

Lett is ebből Bécsben folyvást kalamajka,
fejetlen kapkodás hol erre, hol arra.
Hívhatja ím Lipót generál Pucheimet,
fülébe hogy zengjen vészes dörgedelmet.

Azt mondja a császár Pucheim generálnak:

Lipót: Megígértem sokszor török császáranak
nem támadni várát, nem támadni népét!
Zrínyi bán azonban megbontja a békét!

Kicsap rá amottan, lecsap rá emitten,
nincs nyugtuk álomban, nincs nyugtuk imetten,
békét parancsoló parancsomra bólínt,
s mégis hazatérve törököket kólint!

Énekmondó: Válaszol néki a generál fontolva:

Puchheim: Jó lesz vigyázni e Zrínyivel valóba,
Legjobb lenne talán vetni néki koncot,
arannyal győzni meg: ne bántsa a kontyost!

Énekmondó: Bólogat a császár, helyesli a dolgot:

Lipót: Helyes egy gondolat, vessünk néki koncot!

Énekmondó: Láthatjátok ebből szíve hamis voltát:
megvesztegetéssel oldani meg dolgát!

Mi azonban tudjuk: ítéletük téves.
Zrínyi bővében volt birtoknak és pénznek,
s nem kapták meg szívét se pénzér,, se ingyér.
Aki hamisan él, hamisan is ítél.

Jelentik azonban német császáranak
érkezését ekkor másik generálnak.
Montikukulinak, a hercegi bölcsnek,
harcmezőn gyávának, papír fölött hősnek.

Üdvözli császárat illő tisztelettel,
s kérdi rosszkedvének okát a nagy ember.
Nézzétek Lipótot, hogy, fakad panaszra,
fertály órán által szavát se szakasztja!

Panaszol, parancsol, kér, sír és könyörög,
ijedten pillantgat, villámolva dörög,
míg Montikukuli végre szóhoz juthat,
s a Felség füléhez ilyen szókat juttat:

Montikukuli: Felség, a győzelem olyan a népeknek,
mint a rózsás álom éjjel az embernek.
Álmunkban úgy hisszük, teljesül a vágyunk,
ezért az álomban pihenést találunk.

E pihenés nélkül hogyan is viselnék
megfáradt emberek életük keservét?
Álom, mese, cirkusz: csupa menedékek;
szükség e menedék egyénnek és népnek.

Egy-egy kis győzelmet mért ne vegyen Zrínyi?

Háborút magában úgysem tudhat vívni.
Egy-egy kis győzelem: mind egy-egy kis álom,
ilyenkor másnapra könnyebb lesz a járom.

Meg aztán megeshet - s miért is ne esnék? -:
megéri egy ilyen csatában elestét.
Elvégzi a török helyettünk a dolgot
- fegyvertől esik el, aki békét bontott.

Forgolódjék tehát Horvátország bánja,
forgolódásait úgyis maga bánja!
Fölös, hogy Felsőged büntesse vagy bántsa
- nem szabad felednünk: Magyarország bástya!

Minket véd e bástya, mit a török támad
- csoda-e, ha onnan visszalőni vágnak?
Ahogyan dédapja megtámadta Siklóst,
egy-egy kisebb várra úgy csap Zrínyi Miklós.

Harcoljon a magyar, s zúgjon, morgolódjon,
jó hamar lovain délceg fogolódjon,
játsszon, mint a gyermek, akaratos módon,
nekünk egy a fontos: föl ne morzsolódjon!

Nyerjen, hogyha az kell, kisdéd győzedelmet,
henceghessen azzal - kell az az embernek.
Győzzön, de magában, győzzön, de nélkülünk
- győzzön, álmodozzon! Mi meg majd békülünk.

Énekmondó: Így vitték vásárra magyaroknak bőrét,
mi voltunk a bástya, szívünk volt a lőrés,
azon lőtt keresztül ott török, itt német.
Ismeritek ti is, erről szól az ének:

az, hogy két pogány közt, az, hogy egy hazáért,
mindig egy hazáért, mindig két királyért,
három országrészben három igazságért,
s hittük: önmagunkért, s harcolódtunk másért.

Ezalatt a világ forrt, mint egy bús tenger.
Angliában nemrég halt meg a nagy Cromwell,
Spanyolország fölött koronák vitáztak,
háborút jósoló villámok cikáztak.

Nézzetek most arrébb: János Fülöp érsek
levelet ír, tárgyal, fontol, érvel, kérdez,
Zrínyivel hogy, tudna egyezsége jönni,
Lipót feje fölött szövetséget kötni.

Mainz s Csáktornya között járja a követség,
mert megalakult a Rajnai Szövetség;
a német választók: papok, fejedelmek
a Habsburg császárra igen fenekedtek.

Szándékoztak ők a török ellen törni,
s ezzel Lipót császár hatalmát megtörni;
kapóra jött nekik Zrínyi vitézsége,
biztatták őt szóval, biztatták levélbe.

Végre János Fülöp érsek följánlja:
érettünk, hol lehet, mindenütt eljárna
- azt ne véljük persze, hogy csak szívjóságból;
de talán nem is csak úri huncutságból.

Hanem addig sok víz lefolyik a Dráván,
sok vér is elfolyik a sok víznek árján,
utóvédharcokat folytatnak Erdélyben,
Drávától Körösig áll az ország vérben.

Rákóczi utóda, szegény Kemény János
már lóról se szállhat, harcról harcra jár most,
a török Erdélyben föl és alá sétál,
már az egész Erdély csak egyetlen végvár.

Üzen Kemény János rút Lipót császárnak:

Kemény János: Magam védelmével védem koronádat!
Nem esik oly messze Bécs sem Kolozsvártól,
intő jel az néked, mikor Erdély gyászol!

Köprüli Mohamed jó Rákóczi Györgyöt,
s fia, Ahmed engem kerget, mint az ördög.
Ne soká gondolkodj, Habsburg Lipót császár,
rád néz Európa, szegény népünk rád vár!

Énekmondó: Összehívja Lipót a Titkos Tanácsot:

Lipót: Mitévő legyek most, adjatok tanácsot!
Ha most sem segítem Erdély fejedelmét,
mikor nyilván látjuk való veszedelmét,

többé fejedelmim a Birodalomban
poltúrát sem adnak háborús adóban!

Énekmondó: Szól Montikukuli:

Montikukuli: Hogyha pénzt nem adnak,
küldjenek katonát!

Lipót: Azok itt maradnak!

S itt sem lesz már többé nyugtom az érsektől!
Vérzik birodalmam ügyis elég sebből.

Montikukuli: No hát most hívjuk meg Zrínyit a tanácsba,
most van szükség ilyen vitéz katonára!

Énekmondó: Indul már a követ, indul lóhalálba,
Zrínyi Miklós bánhoz, messzi Csáktornyára.
Ottan Zrínyi Miklóst a Felség nevében
üdvözli, köszönti, s Bécsbe hívja szépen.

Ott vendégeskedik Csáktornyán Vitnyédi,
Zrínyi Miklós az ő véleményét kérdi:

Zrínyi: Mit értsek most ebből? Így egyszer, úgy egyszer!
Bizony ez a Lipót császár furcsa ember!

Énekmondó: Vitnyédi, az ügyvéd azonban úgy látja:

Vitnyédi: Megtiszteltetés az! Menni a Tanácsba!
Végre, látod uram, a Felség belátta,
Zrínyi Miklós az ő igaz katonája!

Zrínyi: Hát te, feleségem, mit ülsz ott magadban?

Mária Zsófia: Olyan az a Lipót császár, mint a vadkan!
Nem, mert olyan rút a palackfej-fejével,
deszka-homlokával, gömbölyű szemével;

nem, mert tévedésből alította Isten
embernek ezt lenni, amily rút több nincsen;

hanem én úgy hiszem, megérezte vesztét:
akkor fordul feléd, mikor megsebezték!

Most megtanulhatnák, nélküled mit érnek
a sok aranyláncos, tárgyaló vitézek!

Zrínyi: Megtanulhatnák hát. S odaveszne közben
Erdély, míg itt ülök én a Muraközben.

Hanem, Vitnyédi úr, te is igen tévedsz:
bizony mondom, nem nagy megtiszteltetés ez.
Úgyse engem küld majd Lipót hadakozni,
véleményemet csak fogja tudakozni.

S ott kell lennem mégis. Hiába, hogy látom:
magukban nevetni fognak csak a bánon.
Isten hogyha rendelt lenni pojacának,
ki és mi vagyok, hogy néki ellenálljak?

Meg aztán titokban most is úgy remélem:
végre-valahára észhez térnek Bécsben!
S megértik: ha kerül Erdély török kézre,
a nagyvezír rögvest ráindulhat Bécsre.

Énekmondó: Föl is ment hát Zrínyi császár városába,
császár városába, a Titkos Tanácsba;
jó szemmel nem nézték, habár maguk hívták,
de magukat mégis tanácsára bízták.

Zrínyi: Itt vagyok, jó Felség, parancsolatodra.

Énekmondó: S Lipót néki igen kedvetlenül mondja:

Lipót: Nagy örömmel látlak, Zrínyi, tanácsomban,
tudhatod magad is, vagyok mily nagy gondban.

A török nagyvezír szerte dül Erdélyben,
s nekünk sincsen nyugtunk itt a távol Bécsben.
Már mitévők legyünk, mondd meg nekünk bölcsen,
hogy egyik szavamat másikba ne öltsem.

Zrínyi: Mivel a törökök ereje hatalmas,
föl kell vonulniuk a derékhadaknak

Montikukuli: A derékhadaknak? S ki védi meg Bécset?
Azt őrzetlen hagyná tekegyelmességed?

Zrínyi: ... föl kell vonulniuk a Duna mentében,
hogy maradhassanak Bécsnek közelében,
s Esztergomot, Budát kéne ostromolni,
s ezzel a törökök figyelmét elvonni.

Montikukuli: Már ez másképp hangzik. Épp ez volt a tervem.
Nem Erdélybe menni a törökök ellen,
hisz ott élelme sem volna a seregnek,
nincs ott mit enni oly tömérdek embernek.

Örülök, hogy egyszer végre egyetértünk.

Zrínyi: Örülök, herceg, hogy óvja, félti népünk.

Montikukuli: Méghogy én? Kit féltek?

Zrínyi: Szegény magyarságot,
kire egy vonuló sereg csak csapást hoz.

Montikukuli: Félti ám a rosseb a бүdös parasztját!
Én a hadat féltem, birodalmunk pajzsát!
Haszontalan volna Erdélyig vonulni,
s az utánpótlásnak oly hosszúra nyúlni.

Zrínyi: A róka nem azért kergeti a nyulat,
hogy a fegyver üssön annak testén lyukat,
mégis a vadásznak jót tesz akaratlan,
mintha volna kopó varázsolt alakban;

éppen ezenképpen gondoltunk most egyet,
hogy miért, miért nem? Egy a lényeg: meglesz,
ami Magyarhonnak s a Birodalomnak
egyképp fontos végre! Föl hát Esztergomnak!

Lipót: No-no, gróf úr, lassan! Köszönjük tanácsát,
de látja, hogy mások épp ily bölcsen látják,
amit tennünk kell a császárság javára
- tud a Birodalom vigyázni magára.

Énekmondó: Ekképp bocsátá el a grófot a császár,
bár az remélte már: e feladat rá vár.

Montikukuli lett a hadak vezére,
mindig számíthatván császára kegyére.

! Hazatért Zrínyi keserű szívvel, búval,
s ekképpen szólott Vitnyédi kedves úrral:

Zrínyi: Megjártam Bécsset, láttam a császárt végre,
egyetlen vágya most sem a harc: a béke!

Esztergom ellen nem lesz itt semmi ostrom,
bizonyossággal, szomorú szívvel jóslom!
Félek, hogy jön még rosszabb idő is, félek,
telik az élet, s én csak hiában élek.

Énekmondó: S lássuk, hogy mint lett igaza hát a grófnak!
Lássuk, hogy mint vált valósággá a jóslat!
Montikukuli megindult bár a haddal,
küldött a császár újabb parancsot garral:

Lipót: Balga egy terv volt, dőre egy terv az ostrom!
Esztergom ellen ne menjünk semmi módon!
Elég a látszat! Menjen tovább a herceg!

Énekmondó: Megy hát a herceg, s hadakkal felhőt kerget.

Maga sem érti, mi történt Bécsben, ám a
parancs az parancs, s arról nem szól a fáma,
ha már a harcot kerülni vágyták, mért kell
fele országon vonulni vassal, vérrel!

Kórus: Szállása sincsen, kenyere sincs a hadnak,
maguk után hát iszonyú nyomot hagynak:
beomlott csűrök, összedőlt kazlak, aklok -
pusztítanak, csak pusztítanak a latrok!

Fölzúg az ország, háborog, mint a tenger:
pusztul az élet, pusztul az állat, ember!
Gyalázat rájuk! Nem elég tán a kontyos?
Martalóc had, mely hazánkban föl-le futkos!

Énekmondó: S Montikukuli, térdig bár vérben gázol,
mégis csak minket, egyre csak minket vádol,
holott a császár parancsát ő sem érti,
mégis a népet gyáva csürhének nézi!

! Montikukuli: Seregünk az persze kéne a magyarnak,

(Puchheimhez) de kosztot és kvártélyt adni nem akarnak!

S míg a szívükkel a háborút akarják,
kezükkel, ami kell hozzá, meg nem adják!

Zrínyi: Seregük hazánkban föl s alá vonulgat,

(Vitnyédihez) sokezeren vannak, csatát mégse vívnek,
kifosztják országunk maradék javából,
ez aztán, mondhatom, sereg a javából!

Puchheim: Kegyelmed is mondta: nem lesz ott mit ennünk!

(Montikukulihoz) Császári parancsra kellett tovább mennünk!

Kegyelmed látta jól ezt a bajt előre,
nem kegyelmed volt ily fontolatlan, dőre!

Vitnyédi: Kegyelmed is tudja: császár akaratját

(Zrínyihez) végre kell hajtani vezérnek, s parancsát.
Montikukuliról épp kegyelmed mondta:
rátermett hadvezér, s mindenre van gondja!

Zrínyi: Vádolhatom-e hát császár Ófelségét?

Montikukuli: Vádolhatom-e én Lipót szent személyét?

Zrínyi: Mondhatom-e nyíltan: miatta veszünk el!

Montikukuli: Mondhatom-e nyíltan, hogy bánt seregünkkel?

Zrínyi: Ellenünk ha fordul, mindörökre végünk!

Montikukuli: Magyarok megtudják, s nincs több reménységünk!

Zrínyi: Odadobna minket koncul a töröknek!

Montikukuli: Úgyse nekünk hisznek, inkább a töröknek!

Zrínyi: Megvédenem talán nem kéne a magyart?

Montikukuli: Császárom szidjam tán inkább, mint a magyart?

Zrínyi: Mi vagyok végül is? Magyar-e vagy német?

Montikukuli: Hiszen nem vagyok én se magyar, se német!

Énekmondó: Odalett hát Erdély, oda Kemény János,
a fenyvesek föntjén hullák bűze szálldos,
de még el sem ültek az erdélyi harcok,
Zrínyi új csatát kezd, bár most nem köt kardot.

Térítsük figyelmünk ismét Csáktornyához!
Így szól egy nap Zrínyi hű bizalmasához:

Zrínyi: Vitnyédi úr, szerezz mérnököket nekem,
nem ostromolhatok, tehát építkezem.

A Mura bal partján emeltetek várat,
barát és ellenség csodájára járnak!
Már helyét kitűztem ama dombon ott fenn,
ahonnét Légrádig elláthatni könnyen.

Ez a hely bástyája egész Muraköznek,
messziről látni, ha török hadak jönnek,
s nem kell átvinni a folyón katonáim,
a török torkából indítván portyáim!

S végül a vár magát Kanizsát blokkolja,
a töröknek ahol túl jól vagyon dolga;
végső végváruknak közel leszen vége,
ha nekünk is várunk épül itten végre.

! Énekmondó: S érkeztek a mérnökök a pallérokkal,
fizettetvén súlyos arany tallérokkal,
jöttek már a kőművesek, ácsok jöttek,
Mura partján Zrínyivárhoz hozzákezdték.

Kórus: Hányják már a kemény földet, egyre hányják,
jó erősre alapozzák Zrínyivárát.
Csattognak a csákányok a kősziklákon,
munka zaja terjed szét a Mura-tájon.

Követ hord az öreg és a gyöngye gyermek,
ki mit megbír, akkorát csak megemelhet!

Énekmondó: Nézi csak a török őrség Kanizsából,
s levél megy a császárhoz a nagy pasától:

Pasa: Szerződésben ígértétek, Habsburg császár,
nem emelni több várat, mint ami már áll!

Énekmondó: Máris küldi levelét el Habsburg Lipót:

Lipót: Megtiltom, hogy építkezzél, Zrínyi Miklós!

Énekmondó: Csakhogy Zrínyi fittyet hány a tilalomra,
csak a várra, Zrínyivárra van most gondja;
földből égre emelkedő új művére,
s kész rá, hogy azt bárki ellen meg is védje.

! Kórus: Áll már a vár, a zászló már leng az ormon,
győzelmi zászló, igaz hitemre mondom,
támadja bár a török már most is őket,
nem félemlíti az sem az építőket!

Verejték, vér és fáradság mit se számít,
ha ez a vár a kontyosnak gátat állít!
Panaszolkodhat Lipótnál bár a követ,
azzal a várból egyet se ront le, követ!

Ott áll az új vár, magasról néz le büszkén,
uralkodván a Mura és Dráva csücskén,
s bontatná bár a császár is mindenáron,
nem ő parancsol, Zrínyi az úr a váron!

Hadvezér bár, de építvén is tud győzni,
félteni se fél és meg sem is tudják törni:
kudarca ha éri, új tervet máris forgat,
gondolatai elméjén egyre forrnak!

Látjátok íme, így is lehetett volna,
néz is az ország büszkén a büszke grófra;
mi várt rá később, elmondjuk később nektek,
megszomjaztunk, hát igyunk most együtt egyet!

Második rész

Énekmondó: Száll az idő, nem vár, folyik sebes árja,
magával ragad, mint áradván a Dráva
háztetőt, kerítést, állatot és embert:
nagy erős folyása mindeneket elnyel.

Újabb egy esztendő pergetett az élet,
mióta elhagytuk a Mura-vidéket.
Ezer fölött írnak hatszázhatvanháromat,
s ím a török újfent országunkra támad.

Újul már a mező üde takaróval,
virággal hintetik mindenik hegyoldal;
újul már az erdő, vadak széjjel járnak,
róka les a nyúlra, madár hívja párját.

Zöldülnek az ágak, s büszke-szép agancsok
forognak köztük, mint égben járó bokrok,
csikaszs szőrét vedli, patak vize árad,
élettel telnek a télből ébredt tájak.

Élettel telnek, de halállal is telnek,
jön a kontyos ismét, fél országot ellep!
Jön a kontyos ismét, jön a tarka népség,
s hol van a segítség? Jaj, van-e segítség?

Ahol a Cselébe Lajos király fulladt,
Eszéknél emelt a török szultán hidat.
Azon át özönlik országunkba népe,
s jaj, csak eleje van! Jaj, sosem lesz vége!

Turbános törökök, kopasz janicsárok,
a Meotisz mellől a tegzes tatárok,
dzsidás szerecsenek, vitéz mamelukok,
jönnek zagatárok, jönnek a cirkasok.

S rémítőbb hogy legyen rémítő érkeztek,
érkeznek üvöltő dervisek is velük.

Sátán kísérete ilyen hanggal járhat,
óbégatásukat nevezik imának!

! Kórus: Jönnék a dervisek, micsoda csapatok,
kezükben kötelek, vállukon cafatok!

Dervisek: La illah! Il Allah! La illah! Il Allah!
Insallah! Insallah! Insallah! Insallah!

Gyerekek: Katalinka, szállj el,
jönnek a törökök,
sós kútba tesznek,
onnan is kivesznek,
kerék alá tesznek,
onnan is kivesznek,
jönnek a törökök,
mindjárt agyonlőnek!

Kórus: Jönnék a törökök, íjasok, tegzesek,
vállukon fegyverek, kezükben fegyverek!

Dervisek: La illah! Il Allah! La illah! Il Allah!
Insallah! Insallah! Insallah! Insallah!

Kórus: Tengernyi fehérülő patyolat turbánok,
ég alján vöröslő égőszín kaftánok!

Dervisek: La illah! Il Allah! La illah! Il Allah!
Insallah! Insallah! Insallah! Insallah!

Kórus: Porfelhő lovaik patája nyomában,
szívükben halál van, kezükben halál van!

Dervisek: La illah! Il Allah! La illah! Il Allah!
Insallah! Insallah! Insallah! Insallah!

Gyerekek: Gólya, gólya, gilice,
mitől véres a lábad?
Török gyerek megvágta,
magyar gyerek gyógyítja,
síppal, dobbal,
nádihegedűvel!

Kórus: Sárlepte utakat keményre tapodnak,
fegyverek zörögnek, lópaták dobognak!

Dervisek: La illah! Il Allah! La illah! Il Allah!
Insallah! Insallah! Insallah! Insallah!

Kórus: Kiáltják: Mohamed!

Dervisek: Mohamed! Mohamed!

Énekmondó: Jaj, ez az áradat hova fut, hova megy?

Dervisek: Mohamed! Mohamed! Mohamed! Mohamed!
Mohamed! Mohamed! Mohamed! Mohamed!

Kórus: Csúrjeink rabolják, erdeink égetik,
asszonyunk, gyermekünk halálba kergetik!

Dervisek: Insallah! Mohamed! Insallah! Mohamed!
Mohamed! Mohamed! Mohamed! Mohamed!

Gyerekek: Katalinka, szállj el,
jönnek a törökök!

! Énekmondó: Jönnek a törökök, mindjárt agyonlőnek,
jut szenvedés aggnak, gyermeknek és nőnek.
Jönnek a törökök, jönnek egyre többen,
s egy férfi van talpon: Zrínyi, Muraközben.

Zrínyi: Vítnyédi úr, küldesd leveleim széjjel,
szembe kell szállnunk a pusztító veszéllyel!

Vítnyédi: Viszek én levelet, hozok is rá választ,
tudom én, uraink táborba nem szállnak!

Az egyik protestáns, másik katolikus,
köztük egyezséget teremteni ki tud?
Tavaly is elmentek ország gyűléséről,
tanúságot téve örök gyűlölségről!

Zrínyi: Ott voltam magam is, eljöttem magam is,
ez a beszéd nékem mégis kissé hamis!
Én pápista vagyok, s mégis igen védtem
a kálomistákat épp elég beszédben!

Mikor teremthetnénk végre egyezséget,
ha nem most, látván a közös ellenséget?

Vitnyédi: De már azt nem kérjük! Hogy mint ama nyáron,
a német hazánkban föl és alá járjon!
Nem adunk mi nékik kosztot, kvártélyt, semmit!

Zrínyi: Isten! Teremthetél butaságot ennyit?

Amit most nem adnak a német hadaknak,
elviszi a török kétszeresét annak!
Meg kell annak lenni, ami kényszerűség,
kevésből is adni, ha rávisz a szükség!

Ha most a nagyvezír egyszer Bécsnek fordul,
hiszem, hogy szerencsénk egyszerre megfordul!
Ha most Lipót császár kényszerül a harcra,
fölvirradhat végre Magyarország napja!

Énekmondó: S lakja a nagyvezír mind népével Budát,
s tanácsot tart: innét merre vegye útját?
Ekkora sereggel Bécsig akár juthat.
Mondják is a török vezírek uruknak:

I. vezír: Jóságos nagyvezír, égen szálló sólyom,
Bécsset is megvenné ennyi vas és ólom!

II. vezír: Mohamed kegyeltje, Allah szemefénye,
téged rendelt Allah bevonulni Bécsbe!

III. vezír: Nagyok közt hatalmas, hatalmasok nagyja,
Lipót koronáit lábad elé rakja!

IV. vezír: Legfényesebb urunk, Allah nagyvezíre,
szultánod alig vár új győzelmi hírre!

Énekmondó: Köprüli Ahmednek helyén van az esze,
nem süketíti a hízelkedők nesze,
mindig is volt minden körülményre gondja,
most is bölcs vezérként vezérinek mondja:

Köprüli Ahmed: Bizakodástokat jól esik hallanom,
ki föl ne buzdulna ily dicső dallamon?
Mégis úgy látom, hogy minket Érsekújvár
mint szerelmes huri, megadóan úgy vár.

Mert az idő minket, vezírek, nem kerget.
Tanuljatok ti is nyugalmat, türelmet.

Híres győzelemnél fontosabb a biztos.
Félek: kinevezi Lipót Zrínyi Miklóst.

S Zrínyivel hátamban kerüljem ki Győrt és
Komáromot, honnan rám törhet az őrség?
S hagyjam Érsekújvárt magyarok kezében,
s dicső rettegésben üljek aztán Bécsben?

Parancsolom tehát sereg indulását,
Érsekújvár ellen hadam vonulását.
Talpnyaló vezírek, térjetek hát észre,
Újvárt ha megvettük, gondolhatunk Bécsre.

Énekmondó: Hiába tartott a nagyvezír e gondtól,
fővezér még most sem lett Zrínyi Miklósból.
Érsekújvár ellen vonul a törökség,
segedelem nélkül védi azt az őrség.

Ott áll a császári sereg bár Pozsonynál,
de mit sem segít az, mert hiszen csak ott áll.
S hiába felkelést hirdetett a nádor,
üresen maradt a Vág mentén a tábor.

Zrínyi: Lásd, Vitnyédi uram, igazad lett sajnos,
kertjében kapálgat a sok magyar bajnok.

Vitnyédi: Hogy is hagyhatnák el otthonukat épp most,
mikor villámokkal fenyeget az égbolt?
Hagyják védtelenül házukat és földjük,
mikor itt a török, karnyújtásra tőlük?

Zrínyi: Lesz az közelebb is, hahogy meg nem mozdul
ellene, de együtt, az egész Dunántúl!

Vitnyédi: S miért nem küld elég katonát a császár?
Hulljon a magyarság? Megint minden rá vár?

Zrínyi: Vitnyédi úr, nemrég éppen magad mondtad:
német katona itt kosztot, kvártélyt nem kap!

Így se jó, úgy se jó, sehogyan se jó hát?
De föl vitted, Isten, a bolondok dolgát!
Mért Montikukuli mozdulna Pozsonyból?
Fő a feje úgyis éppen elég gondtól!

Parancsa úgy szól, hogy Bécset kell fedezze,
s úgy, hogy a nagyvezír, jaj, föl ne fedezze,
milyen gyöngye sereg áll a bécsi úton,
mert, ha fölfedezné, megtámadná, tudom!

Az a sereg bizony dekórumnak áll ott,
akárha volnának fából vésett bábok!

Énekmondó: Minthogy tehát sem a magyar sereg nem jött,
sem Montikukuli egy golyót ki nem lőtt,

Érsekújvárt végül föladta az őrség.
Ünnepelhet immár ismét a törökség.

Zrínyi: Az egész Felvidék oda lesz a végén!
Nyitra, Nógrád, Léva, Galgóc, Drégely, Szécsény!

Énekmondó: Zrínyi maga végül hatezer emberrel
vonul a Vág mellé győzelmes fegyverrel.
Merthogy Érsekújvár vesztének hírére
kinevezték mégis fővezérnek végre.

Föl is kiált Zrínyi:

Zrínyi: Veszett fejsze nyele!

Énekmondó: Mégis megragadja s üt nagyokat vele.
Védi a Csallóközt török portya hadtól,
győzelmet is veszén Vízvár mellett attól.

Leszáll már az ősz, a levelek lehullnak,
ősszel a törökök mindig elvonulnak.

Hazafelé hegyen, hazafelé völgyön
vonulnak a hadak át a perzselt földön.

Zrínyi: Boldog népek, kik a kikeletre vártok!
S reménykedő szóval a tavaszt hívjátok!
Kiknek a tavasz csak zöldülés és zsongás,
kiknek az ősz csupán fázás és borongás!

Mi a Duna-tájon folyton őszre várunk,
őszi csöndes vendég a békesség nálunk.

Nékünk a tavasz nem virágzás, madárdal:
nékünk a tavasz jön harcokkal, halállal.

Fáradt ember ahogy megpihenni kíván,
s csillagot szemlélni ég boltjára írván,
a magyar, a dalmát, az oláh úgy várja:
jöjjön már az ősz a vérfröccsentő nyárra!

Én, ki harcban nőttem, élvezem a harcot.
Jaj, de látom itt a sok megfáradt arcot:
asszonyát, gyermekét féltő, megtört népet,
látok évről évre keserítőbb képet.

Látok perzselt földet, lótetemet, dögvészt,
keserű emberek égnek emelt öklét,
látok néma sírást, földbe szántott hullát,
látok csak pusztulást, boldogtalan múltást.

Boldog népek, kik a tavaszért epedtek!
Nálunk az Úristen korsói repedtek,
s kicsorog belőlük minden meggyült átok;
boldog népek! Nézőnk irígy szemmel rátok!

Micsoda egy élet donghatna e tájon!
Viruló réteken tomboló nagy nyáron!
S erdeink mélyében, hol a büszke dámvad
most vérben fertező vitézt bőven láthat!

Ki az ősznek örül, öröme is csöndes.
Mi könnyen vegyítünk nevetéssel könnyet.
Add meg hát, Úristen, szomorú népednek:
örülhessen egyszer már a kikeletnek!

Énekmondó: S hogy ez így lehessen, Zrínyi tett is érte,
fornak máris újabb tervek elméjére,
s kedvez az idő is: Lipót fölhívátja
Bécsbe Zrínyit, s ilyen panasszal fogadja:

Lipót: Drága Zrínyi Miklós, jó, hogy jön kegyelmed,
már engem a sok gond fejtetőig ellep!
Láthattuk: a török ezentúl nem tréfál,
sorra elesett sok magyarhoni végvár.

Isten látja lelkem: én békét akartam,
de sóhajom elhalt harci zivatarban;
a török bármikor ráfordulhat Bécsre,
és ezért azonnal szükség volna pénzre!

Összehívtam hát a birodalmi gyűlést,
megyek Regensburgba, bár félem a hülést,
mert e hideg télben nem okos utaznom
- de kell országimért áldozatot hoznom.

De azonban félek, hogy majd nem segítenek,
s kérdik, mibe ölöm azt a tenger kincset,
amit kérek tőlük harcra, hadseregre
- s új haditerv nélkül mit mondhatok erre?

Azért Zrínyi Miklós, adj mostan tanácsot,
s nem leszek hálátlan, igazán meglátod!

Zrínyi: Felség, ha tanácsom megfogadja végre,
azt veszem hálának, esküszöm az égre!

Felség, nékem kéne tizenötezernyi
jó vitéz, akikkel lehet merni, nyerni!
De nem a tavasszal, hanem most a télen!
Amikor a török nincsen készültségben.

Murától Dunáig elmennék e haddal,
s ahol Eszéknél van befödözve híddal
a nagy láp: a hidat velük fölgyújtatnám,
s azután azonnal Kanizsát támadnám.

Mikorra Köprüli Ahmed észbekapna,
Felséged két egész megyét visszakupna.
S tudom: Regensburgban erre pénzt is kapna,
ajánlatunkon a gyűlés kapva kapna.

Lipót: No hát, Zrínyi Miklós, tervedet csodálom!
Én e hideg télben trónomon is fázom,
s még te elindulnál katonáid élén?
Szavamra, tisztelni kezdelek a végén!

Terved tetszik nékem, elő is terjesztem,
harcolni kedved ha ezzel felgerjesztem.

Indulj Csáktornyára, ott várd be parancsom!
Hej, most a töröknek, tudom, nem lesz pardon!

Énekmondó: Azzal Zrínyi Miklós haza Csáktornyára,
Lipót császár pedig ment Régenpurgába.
Ottan összeült a birodalmi gyűlés,
s íme, Lipót császár megnyitja az ülést.

Soha nem volt talán ilyen magabiztos:
érzi, hogy mögötte ott áll Zrínyi Miklós!
Tudja: a hercegek Zrínyit mind csodálják,
fényes győzelmekért fényes nevét áldják.

Mert Zrínyi értük is harcol, tudták jól ezt,
katonát szavazni ezért néki jó lesz.
Unják, hogy árujuk folyton török kézre
kerül, küldjék akár Keletre vagy Délre.

Ők Lipót császárnál kissé messzebb látnak,
tudják: a szerencse kedveli a bátrát.
S íme lett sereg pénz és a pénzből sereg
- János Fülöp érsek föld alól is szerez!

Küld Zrínyi Miklóshoz levelet a császár:

Lipót: Lesz had elegendő, már a többi rád vár!

Énekmondó: S Zrínyi intézkedik, levelet ír, szervez,
több száz mérföld utat hadaival tervez.

Költözteti messze egész falvak népét,
mert most ő lesz az, ki megbontja a békét.
Mondja is asszonya szomorún Zrínyinek:

Mária Zsófia: Azon elmélkedem: hát a földdel mi lesz?

Zrínyi: Hát a földdel az lesz, hogy azt fölégetjük,
hogyha már tőle a magunkét megvettük;
de nem csak a földet; minden falut szépen.
A töröknek egy se maradhasson épen.

Mert ahol elmegyünk, még a fák is sírnak,
mert ott a térképek török határt írnak.

Török határt írnak, bár magyarok lakják
- akik adójuk a törököknek adják.

Ahogy a jó orvos késével is gyógyít:
kell követnünk szintén e martalóc módit.

Énekmondó: S gyűlnek már a hadak, kikhez társvezérnek
Hohenlohét küldi János Fülöp érsek.

János Fülöp: Zrínyit terveiben mindenben segítsed,
s bár egyrangú véled, elsőnek tekintsed!
Te ott idegen vagy, ő ottan van otthon,
ő tudja, harcolni kell ott milyen módon.

Énekmondó: Ó, bár e tanácsot megfogadta volna
Hohenlohe herceg! Szavam másképp szólna.
De erről most szólni se időnk, se kedvünk,
már a hadak után kell nekünk is mennünk.

Ím elindul Zrínyi huszonkétezerrel,
hatalmas sereggel, tömérdek emberrel.
Vonatik a hóban épp tucatnyi ágyú,
dől is már a török sorra, mint a bábu.

Harc nélkül elnyerik Berzencét, Babócsát,
s máris lám a hadak Pécsset ostromolják.
Hohenlohét ottan Zrínyi hátrahagyja,
ő meg tovább indul: most kél az ő napja!

! Kórus: Kardokról fénylő, vértéken kéklő égbolt!
Január vége, haragos, kemény tél volt.
Eszéknek támadt hadával Zrínyi Miklós,
röppent, mint sólyom, máskor mint kígyó siklott.

Négy mérföld hosszan nyúlik a híd a lápon,
rakta a kontyos, hazánkba rajta járjon,
öt szekér elfér széltében rajta, oly nagy,
pogányok rajta özönvíz-módra folynak!

Négy mérföld mélynyi, öt szekér széllyi sebhely,
sebből ha vér foly, úgy folyik rajt, az ember;
hosszú és széles szablyát ha sebbe döfnek,
hazánkba rajta pogányok olyképp jönnek;

hosszú és széles szablyát ha sebből rántva
ömlik a vér, mint tűzhányóból a láva:
úgy ömlik rajta hazánkból láncon rabnép,
mikor a török elvonul végre innét!

Százada már, hogy ezen a hídon jönnek,
s velük a kín és velük a harc, a könnyek,
sóhajok hídja, eszéki híd, te átok,
veled kötöttek ránk a pogányok jármot!

Tavasszal jönnek, itt dúlnak minden nyáron,
s ősszel, ha mennek, rajtunk a híd a járom;
nosza hát Zrínyi, előre most a hídra,
mielőtt végleg megfullaszt még e hídra!

Pattog az ágyú, röpök a bomba, gránát:
levetjük végre töröknek súlyos jármát!
Tüzelhet ágyú, csapkodhat bomba, nézd, a
vitézek hordják egyre a szalmát a hídra!

S gyútatlan gyullad, ég már a híd, a büszke,
mocsárba hullik tüze parázsa, üszke,
elvágva már a törökök útja végre,
pokoli tűzre jut a próféta népe!

S két napja ég az eszéki híd a télben!
Vöröslő szikrák pattognak szét a szélben!
Nappali fénnel festi a láng a lápot,
így szór az Isten ellenségünkre átkot!

Harmadik rész

Énekmondó: Átfordul a Nap a Vízöntő jegyébe,
lenéz csudálkozva az égő Eszékre,
le a hídra, melyre Zrínyi tüzet öntött,
mely, hogy elpusztuljon, érte sok vért ontott.

Közeleg a tavasz s kandi hóvirágok
lesik már a lassan ébredő világot;
a megolvadt hólé árad patakokban,
innen-onnan egy-egy jégcsap belecsobban.

Levéltelen még, de nyújtóznak az ágak,
szimatoló kopók friss nyomokon járnak,
érkeznek az első fecskék, ludak, gólyák,
az égen a felhők már csak puha pólyák.

Újul már a világ, s újulnak a harcok.
Zrínyi le sem tenné a vértet, a kardot,
nincs ideje úszni boldog dicsőségben,
pedig dicsőségből jut most néki szépen.

Tízezer aranyat francia Lajostól,
aranygyapjas rendet a spanyol királytól,
kap sok kitüntetést, sok követek hozzák
- csak azt nem, amit kér: újabb utánpótlást.

Zrínyi: Addig kell ütni a vasat, amíg meleg,
most kell Kanizsára támadjon a sereg!
S Lipót császár megint fontol, egyre fontol,
százszor is elalszik, amíg egyet gondol!

Fél százada ilyen győzelmet nem nyertünk,
török földön kétszáz mérföldet nem mentünk!
Most el van vágva az utánpótlás útja,
hónapokig nincs a nagyvezírnek hídjája!

Lipót levelet ír, hálálkodik nékem,
de az utánpótlást csak hiába kérem!
Ott kéne már lennünk régen Kanizsánál,
nagyobb baj a késés minden kis hibánál!

Énekmondó: Mint vad a ketrecben, Zrínyi Csáktornyában
vár csak a parancsra egész februárban.
Bizony beletelik majd egy egész hónap,
mindent megfontolnak, mindent meggondolnak.

Zrínyi: Minek is siettem, hova is siettem!
Magamat lovammal minek is vitettem!
Minek is harcoltak vitézeim, minek!
Ha most helyettünk már csak az idő siet!

Bármit tegyek, mindig függök, egyre függök,
jó még, hogy mint bűnös, kötélen nem függök!
Táncra egyre készen várok bécsi füttyöt,
ugrabugri szolga,ki kedvéért küzdök?

Énekmondó: Elközeleg már a szent Húsvét, az ünnep,
mikorra a hadak végre összegyűlnek,
mikorra a császár parancsát elküldi:

Lipót: Induljon hát Zrínyi Kanizsát megvívni!

Zrínyi: Parancsot már küldött, ágyút még egyet sem!
Tán azt is, az ágyút, elmémből teremtem?

Énekmondó: Mire összegyűlik katona és ágyú,
s az ostrom megindul: beköszönt a május.

Íme a keresztény hadak ostromolnak,
íme Kanizsának falai romolnak.
Míg Keletről Zrínyi támadja a várat,
lövi Hohenlohe a nyugati szárnyat.

Kettejük közt mocsár. Veszedelemes dolog
megjárni próbálni, igen kockázatos;
Hohenlohe mégis átküldi követét,
s követel Zrínyitől részletes jelentést.

Énekmondó: Bár mint társvezérnek van is ehhez joga,
csakhogy a török a követet elfogja,
s mert mindent megtud a hadak állásáról,
lemondhatunk immár ismét Kanizsáról.

Haditanácsot tart Zrínyi az urakkal,
s így fordul hozzájuk keserű szavakkal:

Zrínyi: Veszem hírét, hogy míg ültünk, tétováztunk,
s becses hónapokon át csak egyre vártunk,

fölépíttette a nagyvezír a hidat,
s hozza Kanizsára a felmentő hadat.
Jönnek negyvenezen, mi vagyunk húszezen,
rossz ágyúink vannak kemény falak ellen,

ostrom helyett tehát javaslom, hogy helyben
forduljunk mindnyájan a főszereg ellen!
Köprüli Ahmeddel vegyük föl a harcot,
rossz ágyúknál jobbak a jól kifent kardok!

Énekmondó: Ím azonban Pucheim és több generális
ijedős lelkéről példát így ad máris:

Pucheim: Nem lesz jó a hadat veszélynek kitenni,
s minden erőnkkel a főszeregre menni!

Vissza kell vonulni, amíg ép a sereg!

Énekmondó: S kérdi Zrínyi:

Zrínyi: Hová?

Énekmondó: Hiszen hová lehet!

Pucheim: Hová máshová, mint..

Zrínyi: Ugye, Zrínyivárba?
Melynek megépültét kegyelmed is bánta!

Akkor lehurrogtak, smost is lehurrognak!
Menekülve vetnek véget az ostromnak!
Ugye, igazam volt? Szükség lett a várra!
De most arra volna szükség, hogy belássa

kegyelmed is és a császár öfelsége:
hogymost támadni kell!

Pucheim: Igen, de a béke!

Zrínyi: Milyen béke?

Pucheim: Hát a béketárgyalások...

Zrínyi: Hogy Isten zúdítna mennyköveket rátok!

Hát inkább hisztek a törökök szavának,
mint egy magyar grófnak, mint a horvát bánnak?

Énekmondó: Zrínyi, mint látjátok, igen keseredék,
jó terve rossz tervvel mivel keveredék,

s indult is a sereg Zrínyivárba egyből,
így lett ostromlott az ostromló seregből;
így lett kapkodás a dicső indulásból,
szellőnyi fuvallat nagy földindulásból.

Közben Lipót császár Montikukulinak
a híreket hallván ilyen parancsot ad:

Lipót: Herceg, ismét Ön lesz seregem vezére,
számítok eszére, hírére, nevére.

Legfőbb föladata Bécs védelme. Tehát
Zrínyivárat, herceg, csakis addig tartsák,
amíg a főszereg összegyűlik.

Montikukuli: Érttem.
Ne Magyarhont - de a Birodalmat védjem.

Énekmondó: Érkezik a herceg hamar Zrínyivárba,
s ott ilyen szavakkal támad rá a bánra:

Montikukuli: Gróf úr, látom, ismét fejjele meg a falnak!

Zrínyi: Török ágyúk vannak szögezve a falnak!

Ki megy itt a falnak? Akik azért halnak,
hogy ne érje baj az osztrák birodalmat?

Montikukuli: Gróf úr, bármi lehet becses véleménye,
én vagyok a sereg legfelsőbb vezére.

Parancsom a várat tartani két hétig,
s azután föladni.

Zrínyi: Csakis Bécszet féltik!
S nem értem, hogy miért végre meg nem értik,
ha itt áll, a török soha nem jut Bécsig!

Énekmondó; Bármit mondott Zrínyi, nem volt foganatja.
Keseredve hát a várat odahagyja,
ne kelljen látnia műve pusztulását,
ne kelljen látnia Zrínyivár dúlását.

Vonul már a sereg Zrínyivárból vissza,
Zrínyi Csáktornyában dühe könnyét issza,
keseredett szívvel Istenét szólítja,
kegyelmének csapját ezzel tán megnyitja!

! Zrínyi: Bűnös vagyok, Istenem, s te vagy csak az úr!
Vétkezhettem ellened, s büntetésed sújt.
Győzelmeim sorra mind fúlnak kudarcba,
újra s újra indulok hiában harcba!

Jaj, de mit vétett a nép? Mit vétett a pór?
Haragod, mint oroszlán, rajta mért tipor?
Tudom, rangot, hírnevet eltemet a por,
göggel aki kérkedik, kezedtől lakol;

jaj, de mért lakolnak ők? Nézd együtt velem,
hogyan szenved itt velem annyi büntelen!
Szorgosok és dolgosok, nők és csecsszopók;
hadak üzik őket, mint vadat a kopók!

Vadkannak és szarvasnak adsz erőt, időt
megvédeni kölykét a támadó elől;
nem magamnak kérem én szent kegyelmedet,
hanem, hogy e kölykeim el ne vesszenek!

Sarcolják és hurcolják őket törökök,
futnak, mint ha szél előtt porfelhő pörög -
kosztot, kvártélyt kívánnak kevély németek,
egy-két esztendő múltán kenyérük se lesz!

Martalócok gyalázzák asszonyaikat,
nagyuraik elhajtják állataikat,
janicsárnak rabolják gyermekeiket,
szemük előtt koncolják szeretteiket!

Engem büntess, Istenem, s békesség velük!
Légy jóságos és szelíd, óvó Istenük!

Érted s értük véremet nem sajnálom én,
ragyogjon föl mosolyod országunk egén!

Énekmondó: Nem mosoly ragyog föl, más ragyog föl ottan:
iszonyú fényesség! Zrínyivára robban!
Bosszút áll a török minden bosszúságért,
harcolni hogy kellett annyit Zrínyivárért.

Zrínyi Csáktornyában idejét múlatja,
jár gondterhelt arccal, szavát se hallatja.
Hanem azért most sem üldögél el tétlen:
új hadakat tervez - papíron, levélben.

Ír a nagy Lajosnak, francia királynak,
ír János Fülöpnek s a haditanácsnak;
büszke fejét Zrínyi soha meg nem hajtja,
hiszen igaz ügynek tiszta tüze hajtja.

Eközben a török Bécs felé megindul,
mögötte van már a hegy-völgyes Dunántúl,
s Montikukulira nagy föladat hárul:
elüldözni őket az osztrák határral.

Vitnyédi: Hír van, gróf úr, nagy hír! Győzött Szentgotthárdnál
Montikukuli, de békét köt a császár.

Zrínyi: Akár el se mondjad, kitalálom magam.
Békét, amikor most minden kezében van!

Most, ha merne merni, most tudhatna nyerni,
tudná a törököt messze visszaverni!
Hogy ott nem lehettem, büszkeségem bánja
- vaddisznókra lődöz Horvátország bánja!

S mi áll a békében?

Vitnyédi: Néhány várat megkap...

Zrínyi: A császár?

Vitnyédi: A török!

Zrínyi: De hisz...

Vitnyédi: És még ezt-azt.
Kap foglyokat vissza s némi hadisarcot.

Zrínyi: Ki győzött?

Vitnyédi: A herceg. S nem akar több harcot.

S minden föltételbe belememtek ezért,
csak hogy meg ne sértsék Köprüli nagyvezért.
Most aztán béke van. Vasváron kötötték,
s vele, aki harcolt, mindet szembeköpték!

Húszezer keresztény vitéz vére semmi!
Egyremegy itt csatát veszteni vagy nyerni.
Átkozni csak fogjuk Szentgotthárdot, Vasvárt,
hol a mi bőrünkre kötötték a vásárt!

Zrínyi: Nos, Vitnyédi uram, lássunk hát munkához.
Írtam levelet a francia királyhoz,
remélem, hogy küld a török ellen nekem
pénzt, fegyvert, katonát - s akkor újrakezdem!

Énekmondó: Zivataros nyárra hűvös, enyhe ősz jön,
rosktag békesség ül a magyar földön.
Zrínyi olvas, jegyez, birtokait járja,
s mulatja az időt solymászva, vadászva.

Mária Zsófia asszony Csáktornyában
nyugtalan jár-kél a pompás palotában.
Dalol, de elhagyja - nem cseng most az ének,
érkeznie kéne régen már férjének.

Hanem férje helyett Vitnyédi jön futva,
vele volt vadászni édes férjeura.
Leroskad Vitnyédi az asszony lábához,
s minden szava újabb gyötrelmes halált hoz:

Vitnyédi: Jaj, mit kellett érnem, jaj, mit kellett látnom!
Ül egy szörnyű vadkan Zrínyi Miklós bánon!
Patazik fejéből sűrűn nemes vére,
jaj, Zrínyi Miklósnak mindörökre vége!

Énekmondó: Mária Zsófia arca vált fehérbe,
szíve öltözködik súlyos feketébe.

Van-e, ki fájdalmát fölrheti ésszel?
Nem sír a nagyasszony, csak áll egész éjjel.

Ott áll, mozdulatlan szobra a hűségnek,
méltó felesége most is nagy férjének!
S szétszáll a hír gyorsan, szét a nagyvilágba,
követek indulnak Bécsbe, Mainzba, Grazba.

Hírét hallja Lipót:

Lipót: Sajnálom a grófot.

Énekmondó: A felséges császár csupán ennyit mondott.
De Montikukuli fejet hajt szerényen:

Montikukuli: Ennyi hevesség egy ilyen nagy vezérben!

Énekmondó: Lajos királyhoz is érkezik a követ,
s franciák Lajosa gyászsörtüzet lövet.
János Fülöp érsek Vitnyédit fogadja,
s így válaszol néki, gyászos hírét hallva:

János Fülöp: Ki vezérnek nagy volt, nagy lesz legendának.
Sirassátok ámbár vesztét Zrínyi bánnak,
halála is, mégis, jön nekünk kapóra:
terjeszd el, hogy Lipót lövetett a grófra.

Énekmondó: Ekképpen emléken íme megosztottak,
mint egy puszta számmal osztottak, szoroztak.
De itthon egyaránt sírt nemes és paraszt,
igaz fájdalmukból gyászoló dal fakadt:

Kórus: Sírjatok ti erdők, sírjatok ti völgyek,
sírjatok fűszálak, zokogjatok, tölgyek,
sírjatok gazdagok, sírjatok szegények,
sírjatok leányok, sírjatok legények!

Sírjatok magyarok, sírjatok horvátok,
sírjatok ti rácok, sírjatok oláhok,
sírjatok, sírjatok, Zrínyit sirassátok,
sírjatok, mert nincs, ki vigyázna már rátok!

Sírjál, török szultán, te is, de örömtől,
rettegned mert nem kell többé már e hőstől,

s te is, német császár, könnyebbülten sírhatsz,
nincsen a magyarnak, nincsen többé vigasz!

Fehérlő kősziklák, szirti sasok fészke!
Fehér gyásztól ragyog Csáktornya vidéke!
Könnyeinktől árad alattunk a Dráva,
gyászban tépett köntös szép hazánk határa!

Madarak az égen, szálljatok lassabban,
vadak az erdőkben, lépjetek halkabban,
levelek a fákon, susogjatok róla,
virágok a réten álmodjatok róla!

Énekmondó: Ez volt Zrinyi Miklós élete, halála,
sokáig nem szült e föld nagyobbát nála.
Igaz örökségét - minden magyar látja -
Rákóczi Ferencre, ki másra testálta!

Amit játsztunk néktek, nem játékból játsztuk.
Most, hogy új vész híre szép hazánkon átfut,
most, hogy összegyűltünk Rákóczi hadában,
Rákóczi Ferencnek kuruc táborában.

Ne a hibáinkat: szándékunk nézzétek,
hőseink emlékét velünk őrizzétek,
bocsássátok meg, ha vétettünk tán itt-ott,
s tiszteljétek ti is velünk Zrinyi Miklóst!

V É G E